

היחס בין מדרש ההלכה לפשוטו של מקרא

נפש תחת נפש' - ממון

המאמר "מאמר הגורמה" (הקדמה לספר ויקרא)

בפירוש הזה סללתי דרך חדש, נאדר בקודש, לבאר דברי חכמים וחדותם, דברי רבותינו בקבלתם, עפ"י יסודי הלשון ועפ"י חוקי המליצה וההגיון, בדרכים חדשים מופלאים ומסולאים. בו הראיתי ובררתי כי היה ביד חז"ל אוצרות וחוסן ישועות מלאים חכמה ודעת. היה בידם כללים גדולים ויסודות קבועים בדרכי הדקדוק ויסודי הלשון וההגיון אשר רובם נעלמו ונסתרו מעין כל חכמי לבב הבאים אחריהם, וע"כ נעלמו דרכיהם ונתיבותיהם לא נודעו. הראיתי ובררתי במופתים נאמנים כי הדרוש הוא הפשט הפשוט המוכרח והמוטבע בעומק הלשון וביסודי השפה העבריה. וכל התורה המסורה בע"פ הלא כתובה על ספר תורת אלקים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא את כל דברי הקבלה שנמסרה בסיני עפ"י כללי הלשון ודרכיו וגדריו עפ"י חוקים קבועים וברורים ואמתיים. בו בניתי מגדל עז לשם ה'. בו ירוץ צדיק ונשגב, שם יתיצבו שרי החילים לערך מלחמה נגד הקראים והמכחישים את קבלת חז"ל. שם ידברו את אויבי הקבלה בשער, יתועדו ויתראו פנים אל פנים, יקריבו ריבם יגישו עצומותיהם, יתוכחו ויבחנו וישמעו ויאמרו אמת, משה אמת ותורתו אמת וקבלתו אמת כולם נתנו מרועה אחד:

"מאמר הגורמה"

(הקדמה לספר ויקרא)

כי תפקחנה עיני שניהם לראות כי אין הבדל בין הדרש ובין הפשט, כי אם כמו תוך הכלי לחיצונו: זה יראה בהשקפה אחת את פני החיצון אשר גלוי שטוח ופשוט לפניו, וזה יביט גם את הנעלם מעין הראשון, ישקיף בהשקפה שניה גם את הטמון בתוכו.

הגז"ק (אברהם אביהו, פרשת משפטים)

אמן הכללים אשר היו נר לרגליו בנתיבת הבקרת התורנית אשר כבש לו... שהדרש והפשט רחוקים זה מזה והם שני דרכים חלוקים בביאורי התורה שלכל אחד התלות אחרת במקרא "פשט המלה הוא באור המלה לפי המשך ענינה והדרש הוא הבנת באורה המשותף לה" (אדרת אליהו בראשית א,א)... ודבר גדול השמיענו רבינו בזה ללמדנו דעת שלא ניגע לריק למצוא לכל דרשות חז"ל מקור בפשט ולעקש את הישרה כאשר רבים וכן חכמים אשר מקנאתם לכבוד חז"ל נתנו נפשם לקרב אל הפשט בזרוע את הדרשות היותר רחוקות ממנו. והנה אם כוונתם רצויה וטובה, ראינו כי האהבה תקלקל את השורה ואבן החן הזה ישחד עיני פקחים ונבונים אשר יבקשו להלם כהולם פעם כתובים ישרים ותמימים שאינם הולמים את הדרש.

הגז"ק (אברהם אביהו, פרשת משפטים)

או אל המזוזה. פשטא דקרא גם המזוזה כשרה, אבל הלכה עוקרת את המקרא. וכן ברובה של פרשה זו, וכן בכמה פרשיות שבתורה. והן מגדולת תורתנו שבע"פ, שהיא הלי"מ, והיא מתהפכת כחומר חותם, חוץ המצות שבאו במנצפ"ך שהם מישרים. וכמ"ש (מכות כ"ב ע"ב) כמה טפסאי אינשי דקיימי מקמי ס"ית כו' ואתו רבנן כו' וכן בפיגול ורוב התורה. ע"כ צריך שידע פשוטו של תורה שידע החותם. וכן במרצע. ואמרו דה"ה לכ"ד כמ"ש ר"י כו' (קדושין כ"א ע"ב): לעלם. משמע לעולם ממש. רק שבפי היובל אמרה תורה שהיא מוציאה כל הנמכר לעולם וביארה תורה פי היובל בפי מיוחדת על הכל:

הגז"ק (הקדמה לספר ויקרא)

ידעו ויבינו יודעי שכל כי לא באתי לפרש הלכות אעפ"י שהם עיקר, כמו שפירשתי בבראשית, כי מיתור המקראות נשמעין ההגדות וההלכות, ומקצתן ימצאו בפירושי רבינו שלמה אבי אמי זצ"ל, ואני לפרש פשוטן של מקראות באתי, ואפרש הדינין וההלכות לפי דרך ארץ. ואעפ"כ ההלכות עיקר כמו שאמרו רבותינו הלכה עוקרת משנה.

הגז"ק (מורה נבוכים ג, א)

ומי שהשחית אבר מאבדים לו כמותו, כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו. ואל תטריד את מחשבתך במה שאנו עונשים כאן בתשלומין, כי הכוונה עתה לתת טעם למקראות לא ליתן טעמים לתורה שבעל פה.